

JAN VAN OUDHEUSDEN

Van stofomschrijving CSE naar handig bruikbaar lesidee

Dit artikel bevat geen panklare lessen met film, muziek en cartoons. Mijn opzet is om – na een kritisch onderzoek van de tekst – onder het platte vlak van de stofomschrijving 'Vietnam' extra dimensies zichtbaar te maken en de lezer te attenderen op aspecten die boeiende lesmomenten kunnen opleveren.

'Dekolonisatie en Koude Oorlog in Vietnam' levert voor leraar en leerling een geweldig boeiend onderwerp op. Het gaat bij dit CE-onderwerp om wereldvraagstukken, actie en dynamiek, domheid, misleiding en zelfbedrog, relaties tussen toen en nu. Zoals verderop in dit nummer blijkt, biedt het kansen om speelfilm en muziek in de les te gebruiken, alsmede de eigen herinneringen van de veertig-plussers onder ons. Kortom: een schot in de roos, deze keus!!

De stofomschrijving (zie *Kleio*-4, juni 2004) is een goed doorwrocht stuk tekst, met duidelijk een kop en een staart, met voldoende achtergrond en wijder verband in ruimte

Kleio-hoofdredacteur dr. Jan van Oudheusden is docent geschiedenis en auteur van het examenkatern van Thieme meulemhoff. Dit artikel is gebaseerd op zijn lezing tijdens de nascholing in Nijmegen en Sittard.

en tijd. Er wordt een wereldwijd kader geschetst. Oorzaken en gevolgen staan overzichtelijk gerangschikt. Toch vielen mij enkele inconsistenties op, die ik aan leden van de stofomschrijvingscommissie voorlegde, benieuwd naar hun reacties.

Inconsistenties

Bert Altena (Erasmusuniversiteit Rotterdam), die als wetenschapper aan de omschrijving meewerkte, blijkt achteraf niet zo gelukkig met het eindproduct. Te weinig harde feiten over de oorlog zelf, vindt hij, te veel offertjes aan didactische methodologie. Greetje de Vries (van de commissie havo/vwo van de VGN) die de eindredactie voerde, bleek evenwel bereid het stuk te verdedigen.

Eén bezwaar geldt de opbouw/compositie. De titel geeft twee hoofdzaken: dekolonisatie én Koude Oorlog. Maar over de dekolonisatie is de stofomschrijving merkwaardig summier. Dit begrip wordt niet uitgewerkt in de beide hoofdvragen;

ook niet in de tekst, althans waar het om Vietnam zelf gaat. Slechts drie zinnen:

'In het Zuiden werd (na WO II) het koloniale gezag hersteld. Binnen een jaar raakten de Franse troepen in conflict met de Vietminh. In 1954 versloeg de Vietminh de Franse troepen bij Dien Bien Phu'.

Dat is kort door de bocht!

De beide hoofdvragen luiden: waarom ging Amerika over tot interventie, én waarom trok de oorlog diepe sporen in de Amerikaanse samenleving (en de internationale verhoudingen). Geen woord dus hier over het dekolonisatieproces, al komt dat proces in twee van de zeven deelvragen wel terug.

Greetje de Vries brengt daartegen in: 'De vraag 'wanneer begint het dekolonisatieproces bij Vietnam precies en wanneer is het voltooid?' is niet eenvoudig te beantwoorden. Eén visie is, dat pas in 1973 of 1975 van voltooiing kan worden gesproken.

In de stofomschrijving zijn we ervan uitgegaan dat dekolonisatie en Koude Oorlog in Vietnam beide een hoofdrol spelen, elkaar versterken, maar elkaar ook in de wielen rijden. Het dekolonisatieproces is in Vietnam vertraagd als gevolg van de Koude Oorlog en het Amerikaanse ingrijpen. Het dekolonisatieproces voltrekt zich in Noord-Vietnam ook anders dan in Zuid-Vietnam.

Hoewel de problematiek in Vietnam als gevolg van het langdurige Amerikaanse ingrijpen naar verhouding wordt uitvergroot, verlengd en daardoor veel meer schade aan het land toebrengt, kan Vietnam net als andere ex-koloniën worden beschouwd als een land dat zich vrij vecht van een koloniale overheerser. Dat begint al in de jaren twintig, en dat vindt voor wat betreft het Noorden zijn voorlopige eindpunt in 1954. Voor veel andere ex-koloniën begint op zo'n moment een nieuw tijdperk, maar dat geldt niet voor Vietnam. Het land is gedeeld en Koude-Oorlogsdenken leidt tot ingrijpen. Vietnam is a-typisch, omdat de Amerikaanse interventie de ontwikkelingsgang van het dekolonisatieproces doorkruiste. Het dekolonisatieproces liep daardoor ernstige vertraging op. De vertraagde dekolonisatie in Vietnam is een factor die door het hele onderwerp heen aanwezig is.'

Het bredere perspectief is wel degelijk aanwezig, aldus De Vries:

'De kern van het thema is wat wij 'de Vietnam-oorlog' noemen. Maar een historisch betere benaming is de 'tweede (tegen de Fransen) en derde (tegen de Amerikanen) Indo-Chinese oorlog', met het accent op de derde. Het thema is afgeleid van het subdomein 'Internationale betrekkingen en oorlogvoering'. De 'Amerikaanse oorlog' (zoals de Vietnamezen hem noemen) is dan interessant vanwege de internationale context, zowel voor wat betreft de achtergronden voor het ingrijpen, als wat betreft de 'sporen' die het in de internationale verhoudingen achterlaat, met name waar het gaat om de opstelling van de Verenigde Staten in de internationale politiek. Bovendien zijn er momenteel prach-

tige parallellen te trekken met de actualiteit, al konden we dat destijds niet voorzien. Wij werkten aan de stofomschrijving in 2001. De Verenigde Staten vielen toen Afghanistan binnen. Dat Irak nog veel meer parallellen op zou leveren, konden wij niet bevroeden. Het maakt de lessen nu wel erg boeiend.'

Zijn de Vietnamezen zelf niet vergeten?

De beide hoofdvragen doen niet veel recht aan de Vietnamoorlog zelf, wat er concreet in Vietnam gebeurde in de tien jaren 1963-1973, wat de oorlog voor de Vietnamezen betekende en de sporen die de oorlog in de Vietnamese samenleving trok. 58.000 Amerikaanse doden lijken belangrijker dan de twee tot drie miljoen gedode Vietnamezen, los nog van de nawerking van napalm en *agent orange*. Komen de Vietnamezen er niet veel te bekaaid van af? De kernvraag is, waarom het grootste leger ter wereld, van de machtigste natie aller tijden,

het niet kon winnen van groepjes in zwarte pyjama's gehulde strijders die leefden op een handjevol rijst per dag. Die mis ik in de hoofdvragen.

Greetje de Vries: 'De schade voor de Vietnamese samenleving was en is natuurlijk dramatisch. Dat klinkt in het stuk maar beperkt door en daar heb ik zelf ook moeite mee. Maar: alleen informatie die relevant is voor de hoofdvragen komt in een stofomschrijving. En die vragen zijn zo, omdat wij voor het centraal examen niet opeens een stuk geschiedenis vanuit Aziatisch perspectief kunnen gaan behandelen.

Dat we bij de Amerikanen (en dus ook bij de sporen in de Amerikaanse samenleving) uitkwamen, lag dus voor de hand. Die sporen leidden per slot van rekening tot de Amerikaanse terugtrekking.

De Vietnamese samenleving hield het al zo'n dertig jaar vol onder voortdurend oorlogsgeweld. Voor Vietnamezen speelde de oorlog zich af in het perspectief van een langdurige

strijd tegen Chinezen, Fransen, Japanners, opnieuw Fransen en uiteindelijk Amerikanen. Dat ligt voor de Amerikaanse samenleving heel anders.'

Havo-leerlingen

Een ander bezwaar geldt de havo-kandidaten. Die hoeven de internationale context niet te weten/begrijpen. Maar: als je daarvan abstraheert, wordt het menu voor de havisten wel erg mager. Van de

Wel hebben we de erg ingewikkelde kwesties weggelaten, zoals de driehoeksdiplomatie van Kissinger en zijn 'linkage'-politiek (het koppelen van de vredesbesprekingen aan de besprekingen over wapenbeheersing). Bij dit soort thema's gaat het vooral om inzicht in hoe mechanismes werken in de internationale diplomatie: een goede uitdaging voor een vwo-leerling, vonden wij. Persoonlijk vind ik het een enorme

Wat stelt de stofomschrijving, in een poging tot objectieve geschiedschrijving: *'het waren twee ideologisch geïnspireerde systemen ... het ene waarin vrijheid en democratie de basis vormen, en het andere waarin gelijkheid en solidariteit centraal staan'.*

De nietswetende lezer denkt dan: beide systemen hebben goede bedoelingen. Lood om oud ijszer dus. Ook in de beschrijving van vijandbeelden doet de commissie veel moeite om de stok in het midden te steken. De westerse vrees voor de communistische wereldrevolutie lijkt even legitiem als de angst voor wat sovjet-leiders betitelen als het 'westers imperialisme'.

LESIDEE

Dit geeft mogelijkheden om er met je leerlingen een fikse boom over op te zetten. Laat hen eens enkele recente boeken over de Koude Oorlog - via Google! - raadplegen, bijvoorbeeld John Gaddis, *We now know. Rethinking Cold War History* uit 1997.

Gaddis stelt dat Mao en Stalin wel degelijk agressieve bedoelingen hadden in de Koude Oorlog. De bewijzen komen onder meer uit de Kremlin-archieven. De orthodoxe school van Koude-Oorlogshistorici krijgt achteraf misschien wel gelijk.

De Vries is het niet eens met mijn kritiek:

'De stofomschrijving typeert het ene systeem als een dictatuur en het andere als een systeem waar democratische waarden centraal staan. Ook het verschil in economische organisatie wordt genoemd. Als we verder waren gegaan, dan hadden we ons begeven op een terrein buiten het bestek van dit onderwerp. Als we naar Vietnam kijken dan gebeuren daar na 1954 in het Noorden vreselijke dingen, maar in het Zuiden ook. Wat betreft de beschrijving van de negatieve kanten van het regime in zowel het Noorden als het Zuiden zit er voldoende balans in het stuk.'

Het Tetatoeffensief van 1968 kostte aan ruim 1000 Amerikanen en 2500 Zuid-Vietnamese soldaten het leven. (Uit: Chris McNab en Andy Wiest, De geschiedenis van de Vietnamoorlog, 2004.)

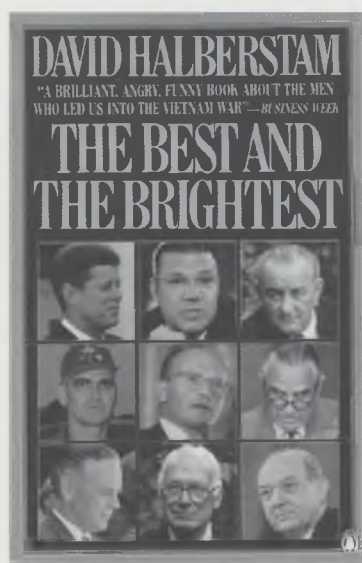
hoofdvragen blijft over: waarom Amerika erin stapte, en met welke littekens het eruit tevoorschijn kwam. Hebben we hier niet het gewraakte theezakjesmodel?

Greetje de Vries: 'Integendeel. Waren er aanvankelijk twee versies, uiteindelijk zijn we vanuit de havo-versie verder gaan werken. Voor vwo is er toen nog een soort 'schil' omheengebouwd, met wat meer internationale context. Daardoor lijkt het dat er bij havo haast geen aandacht voor is. Dat is niet juist. Die aandacht is er wel; je kunt een thema dat de Koude Oorlog behandelt niet beschrijven zonder internationale context.

vooruitgang dat er überhaupt een onderscheid wordt gemaakt tussen havo en vwo. Dat werd hoog tijd.'

Politiek correct?

De stofomschrijvers hebben kennelijk willen balanceren op het koord van de politiek correcte visie. Er stonden in de Koude Oorlog twee stelsels tegenover elkaar, zo lezen we, het westers kapitalisme en het door de sovjets ingevoerde communisme. Leerlingen weten wel dat de sovjet-maatschappij inmiddels is geïmploëdeerd. Communisme bleek achteraf gezien één langgerekt, bizar experiment, met tientallen miljoenen doden als gevolg.

Amerikaanse politici en militairen die een rol speelden in de Vietnamoorlog.

Helaas belet incorrect taalgebruik het vlotte lezen van de tekst. De taalpuristen zullen met mij huiveren van kromme-tenen-Nederlands zoals: 'De twintigste eeuw zag de opkomst van drie grote mogendheden waarvan er twee vanaf WO II de wereldpolitiek gingen bepalen...'

De Vries: 'Ik hecht erg aan correct taalgebruik. Zelf heb ik de inhoudelijke eindredactie gevoerd. Sommige zinnen komen dan zó vaak voorbij, dat je de fouten niet meer ziet. Dat er toch nog fouten in de stofomschrijving zitten kan te maken hebben met de tijdsdruk.

Wat ik zelf het meest vervelend vond is dat de cursieve teksten, die alleen voor vwo bedoeld zijn, in *Uitleg* niet goed waren overgenomen. Op zo'n moment staan er fouten in een officieel ministerieel stuk. In de *Uitleg* van september stond een erratum (zie hierover de Kleiokrant - red.).'

Invalshoeken

Hoe kunnen wij op de platte tekst van de stofomschrijving enkele dimensies aanbrengen, haar meer reliëf en diepgang geven? Mogelijkheden te over! Uit de vele kansen voor open doel noem ik er enkele. Dat doe ik door te wijzen op het nut van het gebruik in de les van enkele vitale begrippen: *GI-genera-*

tion, *Search and Destroy*, en *Tour of Duty*. Daarna heb ik nog wat leestips voor in de kerstvakantie.

GI-generation

Het begrip vormt een rode draad door het boek van David Kaiser, *American tragedy. Kennedy, Johnson and the origins of the Vietnam War* (Cambridge/London 2000).

De GI-generation, dat zijn de Amerikanen geboren tussen 1901 en 1924. Zij namen in 1961 met Kennedy bezit van het Witte Huis. Kennedy was toen 43 en volgde de tot dan toe oudste president aller tijden, Eisenhower (70), op met de boodschap

'that the torch has been passed to a new generation of Americans, born in this century, tempered by war, disciplined by a hard and bitter peace, proud of our ancient heritage.'

Naast John Kennedy stonden mannen als Robert McNamara, McGeorge Bundy, Dean Rusk, Maxwell Taylor. Kaiser noemt hun positieve kenmerken, zoals hun uitzonderlijke bereidheid om moeilijke, kostbare taken te vervullen, capaciteit voor teamwork en grenzeloos optimisme; maar ook negatieve, zoals gebrek aan twijfel aan het eigen wereldbeeld, geen oog voor dat het fout kon lopen, en geen begrip voor het feit dat andere Amerikanen misschien minder bereid waren tot strijd dan zijzelf.

Het bekende boek van David Halberstam *The best and the brightest* draait eveneens om deze generatie politici. Als soldaat hadden ze gevochten in de Tweede Wereldoorlog; die vormde hun wereldbeeld. De strijd tegen het communisme was het logische vervolg op hun strijd tegen de nazi-tirannie. Ze gaven de NAVO gestalte en riepen het communisme in Korea een halt toe. Ferm staan tegen het communisme had iets vanzelfsprekends.

LESIDEE

Hanteer de typering '*GI-generation*', en je krijgt meteen grip op de vraag, hoe Amerika in Vietnam verzeild raakte.

Na de GI-generation kwam de *Silent generation*, onder wie de journalist David Halberstam. Zij zagen als soldaten of verslaggevers in Vietnam met eigen ogen dat de vooronderstellingen van de GI-generatie niet deugden, dat de praktijk weerbarstiger was. Kennedy haatte Halberstam, en wilde er geen tijd in steken om van deze ooggetuige het naadje van de kous te weten te komen. Ook John Paul Vann, over wie Neil Sheehan de verfilmde biografie schreef: *A bright Shining Lie*, behoorde tot de Silent Generation.

Vietnam vormde voor de GI-generatie lange tijd een *minor problem*, iets om even snel te fiksen. Helaas hadden *the best and the brightest* geen kaas gegeten van de ingewikkelde situatie in Zuidoost-Azië. De echte Azië-experts op het ministerie van Buitenlandse Zaken in Washington waren in het McCarthy-tijdperk weggezuiverd. Kennedy's dynamische mannen namen gemakshalve de vooronderstellingen van de regering-Eisenhower over: de dominotheorie, de agressieve bedoelingen van Mao's China, Ho Chi Minh als bedreiging voor Amerikaanse belangen. Tijd voor bezinning namen zij niet. De situatie in Vietnam kreeg (althans tot half 1963) onvoldoende aandacht. Andere brandhaarden, zoals Berlijn, Kongo, Laos, Cuba en Algerije beheersten de voorpagina's en televisiejournaals, net als de Russische successen in de ruimtevaart en de rassenrellen in de Verenigde Staten zelf.

Wat Zuidoost-Azië betrof, bezorgden ontwikkelingen in Laos, een buurland van Vietnam, aanvankelijk de meeste hoofdbrekens. Daar vocht een guerrillabeweging, de Pathet Lao, met succes tegen het bewind van president Soevanna Phomma. Dankzij een geduldige en verstandige diplomatie slaagden vertegenwoordigers van de Kennedy-regering erin de strijdende partijen aan tafel te krijgen en een vredesakkoord te doen ondertekenen, dat neerkwam op een neutralisering van Laos en de opname van enkele Pathet Lao-leden in de regering van Soevanna Phomma.

Search and Destroy: helicopters van de Amerikaanse mariniers landen op een vuursteunbasis in de binnenlanden van Vietnam. (Uit: McNab en Wiest.)

Het is tragisch dat die constructieve diplomatie niet serieus op Zuid-Vietnam is uitgeprobeerd. Het had een model kunnen zijn. Toen Kennedy de situatie in Laos en Vietnam besprak met de Franse president Charles de Gaulle, waarschuwde deze hem met de profetische woorden: 'Zuidoost-Azië is geen goed terrein voor het Westen om te vechten. Het beste is: neutralisme in deze regio te bevorderen, zodat de Sovjets niet in de verleiding komen om er in te grijpen.' De Russen niet de tent uit lokken!

Kennedy bleek doof voor de raad van oude rot, wiens land tienduizenden doden betreurde uit de vergeefse worsteling om voet aan de grond te houden in Zuidoost-Azië. Amerika had sinds 1954 – in zijn drang tot *nation building* – al zoveel geld en prestige geïnvesteerd in Ngo Dinh Diem, dat neutralisering gelijkstond aan gezichtsverlies. Een afgang kon Kennedy zich (na het mislukken van de invasie in de Varkensbaai op Cuba in 1961) absoluut niet permitteren. Sterk staan tegenover het communisme deed het goed. Vergeet niet

dat Kennedy begin jaren vijftig een ijverig McCarthyist was. Niemand wilde sindsdien met Truman worden vergeleken die in 1949 China had 'verloren'.

Search and destroy

Jammer genoeg heeft de term *Search and Destroy* de stofomschrijving niet gehaald.

Greetje de Vries: 'Omdat het dan een te gedetailleerd verhaal over oorlogvoering zou worden. Het ging ons vooral om de vraag waarom bepaalde dingen gebeuren (het achterliggende beleid) en minder om wat er precies gebeurde.'

Toch vormt die term de sleutel om door te dringen tot de kern van de zaak, namelijk de vraag waarom de Amerikanen de oorlog nooit konden winnen.

Search and Destroy, afgekort *SAD*, is het doorzoeken van de jungle op Vietcong-eenheden en die dan vernietigen. De term komt voor in ieder boek over de Vietnamoorlog, vanaf de bekende klassiekers van Micheal Maclear, *Vietnam, 10.000 dagen oorlog* uit 1982 en van Stanley Karnow, *Vietnam, a history* uit 1983, tot en

met het recente kijkboekwerk van Chris McNab en Andy Wiest, *De geschiedenis van de Vietnam-oorlog* (zie de recensie in dit nummer). *Search and destroy*-operaties vormden dé tactiek vanaf 1965. Speciale eenheden werden per helikopter in een bepaalde streek gedropt, om de wijde omgeving uit te kammen. 'Find, Fix and Defeat the enemy forces...' Zij vertrouwden op hun superieure vuurkracht en hun overmacht aan manschappen en materieel. Officieren gaven opdracht de lichamen van gedode guerrillastrijders te tellen. Deze *body counts* moesten de legerleiding en het Pentagon overtuigen dat het goed ging. Na elke actie was er een rapport dat zoveel lichamen meldde, plus de gevangenneming van zoveel soldaten en van zoveel overige 'verdachten'.

Ze liepen één op tien. Op elke Amerikaan stierven er tien Vietnamezen. Er werd bijvoorbeeld gezegd: we verdreven de vijand. We telden 3.866 doden, van wie 305 Amerikanen.

Deze schijnobjectiviteit, *kill ratio*, doet denken aan de schallende productiecijfers uit Stalins propaganda bij het eerste vijfjarenplan. Opperbevelhebber generaal Westmoreland hoopte dat de Noord-Vietnamezen deze cijfers ook zouden horen en dat ze dan op een bepaald moment de moed zouden verliezen en eieren voor hun geld zouden kiezen door te smeken om vrede. McNamara en Rusk hechtten er hun officiële goedkeuring aan. Er was geen exit-strategie, geen alternatief plan voor als *SAD* zou falen.

Wat de legercommuniqués niet vermeldde, was het leed van de burgerbevolking. Die kwam tussen twee vuren in te zitten. Voor de zekerheid arresteerden de Amerikanen iedereen die mogelijk was *Charlie* – zoals de Vietcong werd genoemd – zou kunnen helpen. De halve of hele dorpsbevolking dreven zij bijeen; vrouwen, kinderen en bejaarden moesten angstig toekijken hoe de GI's hun

huizen en schuren afzochten naar verborgen strijders, en granaten in kelderruimtes wierpen. Het kwam voor dat Amerikaanse soldaten de huizen moedwillig in brand staken. Toen een correspondent eens aan Westmoreland vroeg of die het aantal burgerslachtoffers niet betreunde, kreeg hij als antwoord: *'Jawel, maar het berooft de vijand van de bevolking, is 't niet?'*

Tussen begin 1966 en medio 1968 voerden de Amerikanen in totaal zeventig maal een *search-and-destroy*-operatie uit. Ze schoten er niets mee op. Het duurde jaren voordat de legerleiding toegaf dat zij de vijand zo niet kon verslaan.

Als de boeren bijeengebracht waren, aldus een soldaat, *'werden ze als vee achter prikkeldraad verzameld en lieten wij hen daar de rest van de dag in de brandende zon zitten ... Op het eind van de dag werden de mensen vrijgelaten. Hun huizen waren verwoest, hun kippen gedood, hun rijst in beslag genomen. Als die mensen nog geen Vietcong waren vóór onze komst, dan waren ze het vast en zeker wel na ons vertrek.'*

LESIDEE

SAD is hét gezicht van de Vietnamese oorlog, ook het beeld dat je uit de talloze speelfilms tegemoet komt. In Google hoef je maar de woorden 'Vietnam' en 'search and destroy' in te voeren, en een hele reeks getuigenissen van veteranen is het zoekresultaat. Iedere leerling kun je zo apart op het spoor zetten van een of meer GI's. Bronnenmateriaal, ideaal om de klas zich te laten verdiepen in de bloedige realiteit van de oorlog.

Tour of duty

In totaal hebben er drie miljoen Amerikanen in Vietnam gevochten. Ieder van hen droeg naderhand zijn eigen herinnering mee. Sommige getuigenissen in boekvorm werden gretig gelezen door lotgenoten, zoals die van de oorlogsinvaliden Ron Kovic (verfilmd als *Born on the*

fourth of July). Zij vertelden verhalen van hoe ze week na week kriskras door de velden liepen, op zoek naar Vietcongstrijders.

De meeste dienstplichtigen dienden slechts één jaar. Hun belangrijkste zorg was in leven te blijven. In de praktijk kwam een minderheid daadwerkelijk in gevechtssituaties met de Vietcong of met Noord-Vietnamezen terecht. Wel kreeg driekwart te maken met vijandig vuur, mijnen of boobytraps. Meer dan de helft kreeg gewonde of dode strijdmakkers te zien.

Van velen van deze soldaten hadden de vaders nog gevochten in de Tweede Wereldoorlog. Dat vormde een rolmodel. Voor de Vietnamgangers (gemiddelde leeftijd: negentien!) stond bij aankomst voorop dat zij hun taak vervulden teneinde het

wereldwijd opdragende communisme een halt toe te roepen. Het was een ideologische kruistocht, en zij geloofden oprecht in de juistheid van hun missie: een *tour of duty* die zij als ereplicht vervulden.

Velen hadden filmsterren voor ogen als John Wayne, de onverschrokken revolverheld van het witte doek. Zoals Ron Kovic getuigde, die geronseld werd door twee militairen die zijn school bezochten:

'Toen ik hun handen schudde en hen in de ogen keek, kreeg ik onwillekeurig het gevoel dat ik de hand schudde van John Wayne ...'

Volgens een onderzoek onder Vietnamveteranen verklaarde na afloop driekwart van de soldaten geen spijt te hebben van de ervaring in Vietnam. Tweederde zou desgevraagd opnieuw willen dienen.

Amerikaanse eenheden trekken Laos binnen, voorjaar 1971. (Uit: McNab en Wiest.)

Deze getuigenissen dateren evenwel van jaren na de oorlog. Uit dagboek-aantekeningen van pas gearriveerde jonge soldaten blijken gevoelens van eenzaamheid en onzekerheid. Een jonge soldaat uit Texas merkte bij aankomst in Saigon op, dat de ramen van het busje dat hem naar zijn legerkamp bracht, waren bekleed met prikkeldraad: *'Ik dacht dat we in een bevriend land waren, en nu krijg ik te horen dat er zomaar mensen met granaten naar ons kunnen gooien. Ik dacht: o, mijn God, ze gaan me proberen te vermoorden. Daar zat ik, twintig jaar oud, en plotseling besefte ik dat ik wie weet nooit eenentwintig of tweeëntwintig zou worden.'*

De angstgevoelens werden versterkt doordat soldaten nooit zeker konden weten wie er vijand was en wie vriend. Een marinier schreef: *'Zij zagen er allemaal hetzelfde uit, ze kleedden zich hetzelfde, ze waren allemaal Vietnamezen. Sommigen van hen waren Vietcong. Neem een vrouwtje van twee- of drieëntwintig. Ze is zwanger, en ze vertelt aan de tolk dat haar man in Danang werkt en geen Vietcong is. Maar zij ziet hoe jouw mensen een pad aflopen en gedood of verwond raken door een boobytrap. Misschien heeft ze die er zelf geplaatst ... De vijand zat overal om ons heen.'*

LESIDEE

Laat je leerlingen vergelijkingen treffen tussen dit soort getuigenissen en die van Amerikaanse militairen in 2003-2004 in Irak – net als hun lotgenoten in Vietnam veelal kinderen uit kansarme milieus – en je hebt kans dat het een les wordt zoals elke goede les eigenlijk behoort te zijn: niet alleen een preparatie op het examen, maar vooral op het leven erna.

Zie bijvoorbeeld
www.vietvet.org

Ten slotte drie korte besprekingen van boeken die goed te gebruiken zijn. En veel succes met de Vietnamlessen.

De 'Im Westen nichts Neues' van de Vietnam-oorlog

Het boekje *If I Die in a Combat Zone* van Tim O'Brien is – met enige overdrijving – op één lijn te stellen met de bestseller van Erich Maria Remarque over de Eerste Wereldoorlog.

De klassenleraar uit *Im Westen nichts neues* die zijn hele klas naar het front praat, is hier een legeraalmoezenier die bij de jonge O'Brien de twijfels wegpraat:

'Ik ben een aalmoezenier maar ook een officier. Jij hebt te veel boeken gelezen, ongetwijfeld de verkeerde ... Maar nu ben jij een soldaat en je gedraagt als zodanig! Toon vertrouwen en discipline! Weet je, dit land is een goed land. Het is gebouwd op legers, net als de Grieken en de Romeinen en ieder ander land. Allemaal zijn ze op legers gebouwd. Of op zeestrijdkrachten. Die doen wat hun land hun opdraagt. Als je accepteert dat Amerika een verdomd groot land is, dan volg je zijn bevelen. Als het zegt dat je moet vechten, dan ga je en je doet je stinkende best. Je probeert te winnen!'

O'Brien herinnert zich hoe eens zijn patrouille op een zware mijn liep. Van de acht man overleefden slechts twee het drama; hij zag *'één grote troep – een soort hutspot van vlees, bloed, spieren en botten'*. Net als Remarque beschrijft O'Brien zijn eigen angst, zoals voor mijnen en boobytraps: *'Kon je je voet op die platte steen zet-*

ten, of de kluwen onkruid daarachter? Op het dijkje of in het water? Was je maar een Tarzan, in staat om te slingeren met de lianen. Je probeert de voetsporen van de man voor je te drukken. Je geeft het op als die vloekt dat je te dicht achter hem aan loopt. Beter één man dood dan twee. Dat voortdurend bij elke stap weer moeten beslissen, kwelt je geest. Het effect is soms verlamming. Uiterst traag sta je op na een rustpauze. Je loopt als een man van hout ... en je huivert, schouders gebogen...'

LEESIDEE

Het boekje kwam onder mijn aandacht via een collega Engels. Samenspraak met de sectie-Engels kan opleveren dat het bij dat vak klassikaal gelezen wordt, en zo snijdt het mes van twee kanten.

Lees met je klas het hoofdstukje *'Hearts and Minds'*. Dat illustreert haarschep de mentale kloof tussen Amerikanen en hun Vietnamese bondgenoten.

De schakelroman

The Quiet American van Graham Greene is uit 1955. In 2001 werd de roman (voor de tweede keer al) verfilmd, met Michael Caine in de hoofdrol. Graham Greene laat de ik-figuur, de cynische Britse oorlogscorrespondent Tom Fowler, in contact komen met de jonge Amerikaanse diplomaat Pyle die in 1952 met een geheime opdracht in Saigon is. Hij moet helpen voorkomen dat Vietnam communistisch wordt zodra de Fransen hun biezen pakken. Het is een cruciaal moment! De koloniale rol van de Fransen is uitgepeeld, maar de Vietnamezen mogen niet voor zichzelf beslissen. De Amerikaan Pyle is geneigd ter wille van de idealen van vrijheid en democratie alle middelen in te zetten, inclusief een terroristische aanslag, teneinde het communisme in een kwaad daglicht te stellen. De doorgewinterde Fowler weet echter dat daar onheil van komt. Het is een verhaal op het snijvlak

van de dekolonisatie en de Koude Oorlog in Vietnam, de verbindende schakel tussen de beide drama's die het leven van de Vietnamezen hebben getekend.

Fowler: 'Zij (de Vietnamezen) geloven ook nergens aan. Jij en je geestverwanten proberen oorlog te voeren met behulp van mensen wie het gewoon aan belangstelling ontbreekt.'

Pyle: 'Ze willen geen communisme.' 'Ze willen genoeg rijst,' zei ik. 'Ze willen niet worden doodgeschoten. Ze willen dat de ene dag net zo verloopt als de andere. Ze willen niet dat wij met onze blanke huid hun komen vertellen wat ze willen.'

'Als Indo-China valt ...'

'Dat liedje ken ik. Dan valt Thailand. Dan valt Malakka. Dan valt Indonesië. Wat betekent "valt"? Ik wil wedden dat er over vijfhonderd jaar misschien geen New York of Londen meer bestaat, maar dat zij op deze velden zullen verbouwen, dat zij hun waren naar de markt zullen brengen, aan lange stokken en met punthoeden op. ...'

LEESIDEE

Het boek is belangrijk omdat het terugblijkt op wat de Fransen in Vietnam hebben aangericht, en het voor gevoel uitspreekt dat van de Amerikaanse filosofie, *to win the hearts and minds of the people*, niet veel goeds is te verwachten.

De 'Forsythe Saga' van de Vietnam-oorlog

De roman van Anthony Grey, *Saigon*, bestrijkt diverse generaties van vier nauw met elkaar verbonden families: een van ten ondergang gedoemde Franse koloniale; een van revolutionaire Vietnamese boeren; een rijke mandarijnenfamilie; en een Amerikaanse senator met zijn zoons en kleinzonen. Liefde, passie drama tegen de achtergrond van de historische realiteit!

Elk hoofdstuk begint met een historische schets, zodat het boek ook als inlees-boek te gebruiken is. De hoofdfiguren staan met hun neus bovenop de dramatische momenten, zoals de zelfverbranding van boeddhistische monniken in 1963, of het Tet-offensief van 1968. Het boek is goed gedocumenteerd, en zit vol bruikbare citaten, zoals brieven van soldaten aan thuisfront die authenticiteit aandoen:

'Lieve pa,
... We hebben net drie acties in een week uitgevoerd en we gaan morgen bij het aanbreken van de dag weer op pad. Het moreel van de manschappen is bedenkelijk laag. (...) Ik word verscheurd door een steeds sterker wordende neiging mijn officierschap eraan te geven en een soort plichtsgevoel dat me zegt te blijven ... Er is bijvoorbeeld een voorschrift dat elke Vietnamees die in het dorp niet stilstaat en zich identificeert, moet worden neergeschoten.

Velen hollen uit pure angst weg en dan is het de vraag of je 'als eerste schiet en daarna vragen stelt'. Dit leidt, zoals je je wel zult kunnen voorstellen, tot veel lukrake slachtoffers. Je weet ook nooit of je in zo'n dorp alleen maar vrouwen en kinderen zult aantreffen, een paar scherpschutters of zo'n verrekt compleet bataljon Vietcong. En daarom is de regel dat er eerst een zware raket- en artilleriebeschieting plaatsvindt, voor het geval dat ... Het is gewoon krankzinnig. Burgerlachtoffers, en wel op grote schaal, zijn onvermijdelijk en 'het winnen van de harten en geest van het volk', zoals we eigenlijk moesten doen, is onder die omstandigheden natuurlijk onmogelijk.'

LEESIDEE

Anthony Grey was correspondent voor Reuter. Zijn roman uit 1982 (in 1985 en opnieuw in 1994 in vertaling verschenen bij Sijthoff, laatst als *Poema-poc-ket*) lees je in één ruk uit. Desgewenst kan men beginnen bij het hoofdstuk over de Tweede Wereldoorlog, waarin we er getuigen van zijn hoe de Amerikanen een doodzieke Ho Chi Minh het leven redden, en hoe Ho korte tijd later de Amerikaanse Onafhankelijkheidsverklaring gebruikt bij het uitroepen van zijn Democratische Republiek Vietnam.

